5 ▶ 19

Oficiální diskurz USA o revoluční Kubě

JAROSLAV FIALA

U.S. Official Discourse on the Revolutionary Cuba

Abstract: The article aims to analyze representational practices which relied upon a series of relations that helped to legitimate U.S. foreign policy towards revolutionary Cuba in the years 1959–1960. Thinking of the U.S.–Cuban relations in terms of representational practices, the study deals with the representations of Cuba and explores how they were connected with certain strategies of political legitimization in the U.S. discourse. This attitude highlights an aspect of power as a producer of meanings, subject identities, their relationships and a range of imaginable conduct. For that matter, the analysis endorses the representational practices used to depict „the other" as a basis for conceptualization of the strategies.

Keywords: Cuba, U.S.–Cuban relations, Cuban revolution, American history, discourse, discourse analysis, representational practices, power, foreign policy.

„Ta zatracená kubánská republika mne dohání k zlosti tak, že bych nejraději vymazal její obyvatele z povrchu zemského. Všechno, co po nich chceme, je, aby prosperovali a byli šťastní, takže na ostrově nebudeme muset zasáhnout. A oni místo toho zahájí zcela neospravedlnitelnou revoluci" (Schoultz 2009: 3). Prezident Theodore Roosevelt se takto v předvečer americké invaze v roce 1906 pozastavil nad tím, že Kubánci nedoceňují výhody ekonomické a politické provázanosti své země s USA. Paměť této „civilizační mise" vybízí k otázce, do jaké míry byly tendence k hierarchizaci americko-kubánských vztahů uplatňovány i později. Následující text se zaměří na období přelomu 50. a 60. let minulého století, kdy se rozhodovalo o směřování vztahů obou zemí a příklonu ostrova k východnímu bloku.

Badatelé si v souvislosti s Kubou kladou častou otázku, nakolik jednání Spojených států po svržení proamerického diktátora Fulgencia Batisty a převzetí moci revoluční koalicí v čele s Fidelem Castrem ovlivnilo tamější vnitropolitický vývoj a prosovětskou orientaci. „Dotlačily" USA Kubu ke spolupráci s východním blokem? (Luxenberg 1988: 48–49). Přestože se autoři zabývající se kubánsko-americkými vztahy rozcházejí v tom, zda právě kroky USA byly rozhodující příčinou, proč se změnilo postavení Kuby v mezinárodním systému (srovnej Pettinà 2009: 386; Farber 2006: 170; Domínguez 1989: 20; Robins 2003: 29; Fursenko – Naftali 1997: 19), obvykle se shodují, že američtí politici podcenili tehdejší pozici Castrovy vlády a její potenciál provést zahraničněpolitický obrat. Cílem jejich výzkumu pak bývá hledání příčin, proč k tomu došlo (viz například Benjamin 1990; Farber 2006; Horowitz 2003; Paterson 1994; Nálevka 2002; Rodríguez 1999; Schoultz 2009; Thomas 2005).

Výzkumníci, kteří se zabývají tím, *proč* americká vláda dospěla k rozhodnutí o ukončení spolupráce s castrovskou Kubou, se obvykle věnují kauzálnímu vztahu mezi volbou určitých zahraničněpolitických kroků a jejich praktickými dopady. Méně často se už setkáme s problematizováním samotné *možnosti* volby a zkoumáním diskurzu, v němž se takové jednání ospravedlňovalo (Faure 2005: 8). Jestliže revoluční vláda, jež vystřídala

Batistu v roce 1959, vyhlásila hospodářské reformy, které postihly americký majetek, spolupracovala s kubánskou komunistickou stranou na institucionální úrovni a navazovala kontakty se zástupci východního bloku, bylo nanejvýš pravděpodobné, že reakce USA nebude vstřícná (Farber 2006: 170).

I v rámci tehdejší administrativy prezidenta Dwighta D. Eisenhowera však existovaly návrhy na odlišný – zpravidla umírněnější – přístup (Schoultz 2009: 97–102). Jak bylo možné, že v prvním roce po převratu mezi politiky stejně převládla shoda o nepřijatelnosti Castrovy vlády?[1] Budeme-li se takto ptát, otevírá se před námi horizont zkoumání toho, jak byl v zahraničněpolitickém diskurzu utvářen vztah ke Kubě a jaké předpoklady takový konsenzus umožnily.

Rozdíl mezi oběma typy otázek ilustrovala Roxanne Lynn Dotyová na příkladu vztahů mezi USA a Panamou v 80. letech minulého století. Zabýváme-li se tím, *proč* Spojené státy podnikly vojenskou intervenci na Panamu, můžeme dospět k vysvětlením, jež se týkají boje proti obchodu s drogami nebo odvrácení kritiky americké administrativy za její ústupnost či pasivitu. Zůstává však otázkou, *jak je možné*, že byla narušena suverenita druhého státu. Ptáme-li se otázkou *jak*, nechceme se tím zcela vzdát otázky *proč*, ale přiřadit k ní tázání po zdánlivě samozřejmých hierarchických vztazích, jejichž rámec ospravedlňoval zahraniční politiku (Doty 1993: 299). Jedním z nástrojů může být i výzkum zobrazování a proměn aktérů v diskurzu (například panamského vládce Manuela Noriegy, jenž byl původně *„antikomunistickým vůdcem“*, ale stal se z něj *„pašerák drog“*) (Doty 1993: 299–300). Obdobně lze u Fidela Castra zkoumat jeho posun od *„ohnivého rebela“* k *„malému tyranovi“* (Walton 1972: 35–36).

Tato stať analyzuje identifikací porevoluční castrovské Kuby v diskurzu USA v prvním roce od vnitropolitické změny na ostrově, kdy se výrazným způsobem modifikovaly vztahy obou zemí. V diskurzu o kubánské revoluci budu sledovat strategie ospravedlnění americké zahraniční politiky (především tzv. *infantilizaci*, *diskurz nevděku* a *esencializaci* – viz dále). Jako východisko vlastního výzkumu mi poslouží zejména práce kubanologa Louise A. Péreze, Jr. (blíže viz 2008, 1999, 1990), jejichž společným tématem je obraz Kuby v americké politice a kultuře.

METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Studie vychází z interpretativní tradice, pro niž je klíčový význam, který jednotliví aktéři přisuzují událostem, aktérům a jejich jednání. Bude se opírat o analýzu diskurzu. Diskurz je zde chápán jako významová struktura – jako *„konstituent aktérů a systémů interakce“* (Barša – Císař 2008: 299), který reprezentují představitelé zahraniční politiky. Ti se pohybují v rámci určitého společenství a přikládají význam okolnímu světu skrze jeho interpretace (Slačálek 2009: 146).[2] Stať se inspirovala pracemi Theuna van Dijka, Ruth Wodakové a Normana Faircloughа (van Dijk 2002; Wodak 2002; Fairclough 2003), avšak jelikož klade důraz na obsah výroků a diskurzivní postupy, jež utvářejí subjekt (Zábrodská 2008: 273), má nejblíže k foucaultovské historické analýze diskurzu (Beneš 2008: 107).

Kritická genealogie

Studie při zkoumání kubánsko-amerických vztahů usiluje o kritickou genealogii, přičemž metodologický aparát přebírá z citovaných prací Roxanne Lynn Dotyové a Louise A. Péreze, Jr. (Pérez 2008, 1999; Doty 1993, 1996). Zasazením politiky do kontextu utváření významů a identit vychází z Foucaultovy teze o neoddělitelnosti moci a vědění, kdy je výkon moci provázen technikami pozorování a kontroly, pomocí nichž vznikají společenské formy podmanění: *„Moc nás nutí produkovat pravdu, protože moc tuto pravdu potřebuje a vyžaduje. … jsme souzeni, odsuzováni, tříděni, zasvěceni určitému způsobu života nebo umírání vzhledem k pravdivostním diskurzům, které s sebou nesou důsledky moci“* (Foucault 2005: 44–45).

Právě genealogie poukazuje na působení moci a na pokusy ovládat druhé prostřednictvím kulturní praxe (Der Derian 1987: 4). S odkazem na Nietzscheho a Foucaulta vymaňuje řetězce událostí z jejich ukotvení vně historie, neboť *„chce zachycovat události v jejich jedinečnosti, nepřevoditelnosti a neredukovatelnosti – jako zvraty v poměru sil"* (Barša – Fulka 2005: 56). V tomto přístupu, jenž čerpá z myšlenek poststrukturalismu, je důraz kladen na historicitu, intertextualitu a kulturní moc, jejíž působení je zvlášť patrné u vztahů zemí Severu a Jihu (Doty 1996: 2–5).[3]

Dotyová používá pro analýzu relací mezi angloevropským světem a ostatními zeměmi pojem „imperiální setkávání". Poukazuje na vztah, v němž silnější aktér nastoluje asymetrii vůči druhému a tuto nerovnost odráží ve svých představách. Při střetávání Severu a Jihu obvykle dochází ke zvýraznění určitého okruhu témat, jako je terorismus, šíření zbraní hromadného ničení nebo náboženský fundamentalismus. Vztahy aktérů jsou takto spjaty s diskurzivními postupy, jež dávají do oběhu určité představy, které jsou považovány za samozřejmé. A jelikož v každém společenství nalezneme specifické představy o fungování moci, genealogie zkoumá, jak tyto představy vznikají a jakým imperativům jejich nositelé podléhají.

Tato stať vychází z předpokladu, že zobrazování aktérů souvisí s utvářením pojmů, které jsou nejlépe rozpoznatelné skrze své protiklady (kupříkladu „rozvinutý" vs. „rozvojový", „jádro" vs. „periferie", „moderní" vs. „tradiční", „metropole" vs. „satelit" atd.) Způsob jejich znázorňování odkrývá hluboce zvnitřněné sebeuvědomění „my" *(self)* oproti „jiným" *(other)*, stejně jako spojitost vědění s výkonem politické, vojenské a ekonomické moci. Promluvy, které si autoři při setkávání Severu a Jihu osvojili, struktury, jež přitom vytvářeli, obrazy i témata, to vše vyústilo ve způsob, jímž byl uchopován „druhý". Vycházím zde z teze Edwarda Saida, že tyto představy vypovídaly více o mluvčím než o tom, kdo byl popisován: *„Orientalismus reagoval spíše na kulturu, jejímž produktem byl, než na domnělý objekt svého zájmu, který byl ovšem stejného původu"* (Said 2008: 31–32; Young 1990: 139–140). Jestliže je tedy například v diskurzu „jádro" protikladem „periferie", můžeme zkoumat, jaký význam má tato „periferie" pro identitu „jádra" (Doty 1996: 30–32). V následující pasáži čtenáři přiblížím, jak budu tyto poznatky využívat v empirické části studie.

Diskurzivní přístup k zobrazování

Jak připomíná Lou Pérez, moc odvozuje svou přijatelnost *„nejlépe z dobře známých kulturních modelů, jež jsou považovány za samozřejmé. Obrazy jsou kognitivním klíčem k přístupu do pojmových oblastí, ve kterých předpoklady moci získávají masku toho, co je považováno za sdílenou normu"* (2008: 13). Relační charakter identit vypovídá o tom, že zde dochází k „*hierarchickému rozložení světa, do kterého je vpisována logika moci*." Ta působí pomocí „*normativní stimulace*" – zejména položením důrazu na představy o rasových a věkových odlišnostech, charakteru, technologické vybavenosti, geografickém umístění apod.[4]

Jednou z důležitých vlastností diskurzu je tak jeho schopnost *naturalizace*. Ta vzniká prostřednictvím stereotypů, jež zdůrazňují rasovou, etnickou, genderovou nebo další jinakost jako určující pro pozorování a klasifikaci „druhého". Historicky proměnlivé identity jsou přitom definovány podle jejich „trvalého" rysu či „údělu," a takto se jeví jako neměnné. Umisťováním subjektu do kategorií, do nichž „přirozeně" patří, se ukotvují hierarchie založené na předpokládaném charakteru lidí či území. Pokud je „jiným" udělován význam redukcí na rysy, jež se opakují v různých dobách a situacích, lze hovořit o jejich podřízeném statusu. Právě naturalizace se objevuje tam, kde panuje mocenská nerovnost (Doty 1996: 86–89).

V diskurzu rovněž dochází k zastření určitých aspektů „druhého", jako je třeba jeho suverenita nebo odlišná historická paměť. Děje se tak pomocí *negace*. Subjekt se v tomto případě mění v „nepopsanou stránku", která má být vyplněna jistým nepostradatelným

obsahem (například určitou představou o civilizaci a pokroku). Egoistický jazyk národních zájmů je doplněn o morální motivaci (Barša 2003: 24), jež utváří perspektivu samozřejmého a upozorňuje na některé své aspekty, aby zakryla jiné (Pérez 2008: 13–29). Takto utvářené představy zpravidla poskytují oporu nadvládě tím, že ji mění ve „službu" ve prospěch ovládaných.

V diskurzech tak můžeme narazit na strategii *infantilizace*. Představy o „druhých" zde vycházejí ze stereotypů, jež ztvárňují vyspělý a racionální Sever oproti zaostalému Jihu. Moc je ospravedlňována výkonem autority, jež staví do popředí metaforu „politického dětství" (srovnej Shimko 2004: 212). Obrazy „druhého" vyzdvihují určité vlastnosti, které jsou využity pro vylíčení jeho nezralosti, nevyzpytatelnosti či neukázněnosti. Vyspělejší aktér může převzít kontrolu nad méně vyspělým, neboť reprezentuje dospělý, a tudíž hodnotnější prvek. Věrohodnost politického účelu se tak zakládá na zdánlivě samozřejmých kulturních normách, jež vycházejí z každodenní společenské praxe (Pérez 2008: 104–116; Doty 1993: 305).

Působení moci často provází i negace jednání „druhého" pomocí tzv. *diskurzu nevědku*. Pokud je asymetrický vztah mezi aktéry založen na vděčnosti, podřízený aktér se stává pasivním příjemcem moci s konvenující historickou pamětí. Jeho aspirace jsou popřeny – potřebuje svého ochránce či pomocníka a za svůj smysl vděčí autoritě, které je zavázán poslušností. Vztah tím získává věrohodnost. Vděk jako prostředek sociální kontroly se ovšem zakládá na reciprocitě, kterou nelze naplnit, tedy na „nesplatitelnosti dluhu". Jelikož je subjekt znevýhodněn dlouhodobým morálním deficitem, projevy jeho nesouhlasu jsou v diskurzu redukovány na „nevděk", který ospravedlňuje politická protiopatření (Pérez 2008: 187–201).

Nastane-li období krize, kdy vzniká pokus o přerušení těchto vztahů, produkce představ se zpravidla zintenzivní. Právě taková situace skýtá zajímavý výzkumný terén. Krizi autorit totiž provází i krize identit, kdy je existující řád ohrožen, a stávající strategie jsou zpochybněny. Na jedné straně proto dochází k *vylučování*, kdy je vzdorovitý „druhý" zobrazován jako nepřijatelný prvek. Ke slovu však také přichází logika ekvivalence, která hledá u aktérů shody, jež otevírají možnosti rozporování diskurzů a navržených politik (Doty 1996: 14–15).

Postup při výzkumu a sběr dat

Empirická část studie zkoumá popsané diskurzivní strategie *infantilizace*, *nevědku* a *vyloučení* ve spojitosti s ospravedlněním americké zahraniční politiky vůči Kubě. Analýza se v případě *infantilizace* zaměří na to, jak byly využívány psychologizující rysy „druhého" (Kuby) pro nadřazení výchozí pozice mluvčího (USA). V navazující části o *diskurzu nevědku* půjde o popření mocenských aspirací „druhého" a u třetí, týkající se *vyloučení*, o ukotvení jeho negativních („esenciálních") rysů tak, aby to umožnilo změnu americké politiky v době krize. Závěrečná část studie se bude zabývat pokusy o narušování a vyvažování těchto hierarchií.

Interpretace zkoumaného období je chronologicky vymezena zhruba prvními dvanácti měsíci od změny vládnoucí garnitury na Kubě. Tento časový úsek byl vybrán záměrně, jelikož v následujícím období se výrazněji sblížily Kuba a SSSR a odehrály se další proměny v americké politice. Studie se také soustřeďuje pouze na oficiální diskurz a pomíjí veřejnou diskusi, což pochopitelně analýzu do jisté míry omezuje. Úmyslem práce je však poukázat na představy těch aktérů, kteří rozhodovali o nejdůležitějších zahraničněpolitických otázkách.

Základem pro sběr dat je zde dílčí dokument. Jedná se hlavně o oficiální zprávy amerického velvyslanectví v Havaně, zápisy ze schůzí Národní bezpečnostní rady *(National Security Council – NSC)*, analýzy, diplomatickou korespondenci, doporučení pracovníků ministerstva zahraničí a jeho regionálních podvýborů, prezidenta a dalších pověřených osob. Jde o primární zdroje publikované v sérii pramenů americké zahraniční politiky *Foreign*

Relations of the United States 1958–1960, Vol. VI, Cuba, kterou v roce 1991 vydalo Ministerstvo zahraničních věcí USA. V menším poměru jsou také zastoupeny projevy určené domácímu publiku, převzaté z odborné literatury. Analyzovaný korpus, tvořený ze 117 dokumentů, byl sestaven podle hlavních tematických okruhů ve sledovaném období: reakce americké administrativy na politickou změnu na Kubě, změny v přístupu k revoluční vládě a rozhodnutí o ukončení spolupráce (srovnej Schoultz 2009: 82–142; Thomas 2005: 950–1240; Farber 2006: 69–112; Paterson 1994: 226–263; Benjamin 1990: 120–202; Pettinà 2009: 360–393).

Počáteční čtení a obsahová analýza pramenů nejprve poukázaly na kvalitativní atributy, které byly připisovány „druhému". Zjištěné vlastnosti pak byly přiřazeny k uvedeným způsobům zobrazování Kuby v období proměn vtahů obou zemí. Jádro studie tak spočívá v analýze diskurzivních strategií, jež sloužily k ospravedlnění zahraniční politiky USA, které je zde záměrně věnována pozornost. Jak píše Dotyová, texty *„neexistují ve vakuu"*, ale jsou provázány s dalšími texty, jež utvářejí intertextuální sítě. Jestliže nalezneme podobná schémata ve větším souboru textů, lze říci, že se jedná o převažující tendence v diskurzu (Doty 1993: 309).

ANALÝZA

Diskurz USA a ukončení spolupráce s Kubou (1959–1960)

Infantilizace stoupenců revoluce

V lednu 1959 skončilo několikaleté povstání na Kubě vítězstvím revoluční koalice. Na straně americké administrativy převažovaly kladné postoje: *„Záměry nové vlády byly stvořeny v dobré víře … Zdá se být nezávislá na vlivu komunistů a hodlá zachovat přátelské vztahy s USA,"* napsal 7. ledna 1959 v dopise prezidentu Eisenhowerovi ministr zahraničí John F. Dulles. Klíčová politická role byla od začátku přisouzena Fidelu Castrovi, jenž byl podle Dullese *„nezpochybnitelným vůdcem"* (FRUS 1991: 345). Rovněž výměna amerického velvyslance byla o několik dní odložena, jelikož by takový krok byl *„přiznáním, že politika USA nebyla korektní a upřednostňovala pouze jednu stranu"* (FRUS 1991: 348).

Diskurz nicméně vykazuje rychlé změny v návaznosti na další události. Již v druhé polovině ledna nastává posun a proti revoluční vládě se objevují námitky. Příčinou jsou zejména Castrova kritická vystoupení na adresu dosavadní zahraniční politiky USA a podpory předchozí vlády Fulgencia Batisty, stejně jako veřejná soudní přelíčení a popravy skutečných i domnělých představitelů bývalého režimu. Ve zprávě ministerstva zahraničních věcí z 25. ledna 1959 stojí: *„Je stále víc zřejmé, že Castro nám není přátelsky nakloněn, ačkoli není přímo antiamerický."* O postojích obyvatelstva se zase píše v jednom z dopisů amerického konzulátu: *„Velký počet Kubánců vždy trpěl pocitem méněcennosti vůči USA a resentimenty vůči Plattovu dodatku stále nejsou mrtvé. Existuje zde reálné nebezpečí, že se nám kvůli komunistické menšině a antiamerickým živlům situace vymkne z rukou"* (FRUS 1991: 369–373).

Důraz je kladen zejména na *„revoluci"*, *„vládu"*, *„režim"* a především samotnou postavu Fidela Castra. Odkazy na *„stát"* či *„obyvatele Kuby"* se objevují méně, neznamená to ale, že zde nefigurují a že jim není připisován kolektivní charakter. Negativní vymezení mluvčích je přitom čím dál víc patrné: *„Castro je velmi nezodpovědný, co se týče politiky v Latinské Americe. Na tiskové konferenci z 22. ledna řekl, že by měla být uznána nezávislost Portorika a že Nikaragujci mají zahájit boj za svobodu jako Kubánci … Do Nikaraguy by se podle něj měli vydat pozorovatelé OSN, kteří by dohlíželi na průběh voleb. Castro snad do budoucna omezí své nešťastné a nevyzpytatelné chování,"* stálo v analýze pracovníků ministerstva zahraničních věcí z 23. ledna (FRUS, 1991: 383).

V diskurzu začínají převládat pochybnosti. Castro je: *„emocionální a jeho největším nepřítelem je vlastní jazyk"*, *„hrubě se chová"*, je *„lehkovážný"* a *„nevyzpytatelný"*. Podle

amerického velvyslance na Kubě, Philipa Bonsala, je tento politik *„nanejvýš emotivním individuem, trpícím mentálními výpadky“* (FRUS, 1991: 654). V dubnu 1959 Castro odletěl na návštěvu USA. Jelikož se s ním prezident Eisenhower odmítl setkat, kubánský premiér hovořil s viceprezidentem Richardem M. Nixonem a státním tajemníkem Christianem Herterem. Ten o schůzce napsal: *„Castro je v mnohém jako dítě. Neznalý vládnutí, popletený a zmatený z problémů, které ho čekají. V angličtině hovoří uměřeně, přejde-li však do španělštiny, stává se divokým až zuřivým“* (FRUS 1991: 475).

O návštěvě podal zprávu i Nixon: *„Hovořil jsem k němu jako mentor [Dutch uncle]… Zdá se být upřímný. Je také neuvěřitelně naivní, co se komunismu týče, nebo je pod komunistickou kontrolou. Drží však v rukou moc; proto nemáme na vybranou nežli ho orientovat správným směrem“* (FRUS 1991: 477; Nixon 1992: 201–203). Sklony k infantilizaci politických představitelů můžeme nalézt i ve starších zápisech ze zasedání Národní bezpečnostní rady, kde byli přítomni klíčoví představitelé zahraniční politiky: prezident, ministr zahraničí, šéf CIA a poradci pro meziamerické vztahy. Zmíněný aspekt figuruje v citaci ředitele Ústřední zpravodajské agentury, Allena Dullese z 12. února 1959: *„Se zástupci kubánského režimu je třeba jednat jako s dětmi. Musí být vedeni, spíše než odmítnuti. Jestliže je odmítneme, potom, stejně jako děti, mohou provést cokoli“* (FRUS 1991: 398).

Podle státního tajemníka Johna F. Dullese hrozilo, že se vlády na Kubě chopí lidé, kteří *„nemají potenciál si sami vládnout a jsou v tomto ohledu jako děti“* (FRUS 1991: 238). V analýze oddělení pro karibské a mexické záležitosti při ministerstvu zahraničních věcí z února 1959 pak můžeme pozorovat důraz na *„vyzrálost“* a *„porozumění“*: *„Revoluční vláda sestává z radikálních a umírněných částí… Je nutné soustředit se na posílení této vyzrálé a uměřené skupiny, jež sestává ze zkušených politiků a odborníků, kteří rozumí tomu, že spolupráce s USA je pro Kubu výhodná. Tito zodpovědní Kubánci chápou nebezpečí, které by jejich zemi hrozilo, pokud se pod vedením Castra dostanou ke slovu radikálové, kteří se vydají cestou neutrality a násirismu“* (FRUS 1991: 406).

Castrovi je sice přiznána významná politická role *(„nezpochybnitelný vůdce“, „nový kubánský premiér“, „drží v rukou moc“)*, ale o jeho identitě vypovídají zejména charakterové vlastnosti *(„emotivní“, „nevyzpytatelný“, „zuřivý“)*. Tyto atributy přitom nepřestávají být vnímány jako příčina politického jednání i jako zdroj posouzení situace americkými aktéry. Dochází tedy k jakési *„očekávané podvojnosti“* (Macura 2008: 103). Na jedné straně je Castro (a jemu nakloněné *„radikální elementy“*) ztotožněn s osobnostními vlastnostmi, ale ty nepřestávají být instrumentálním výrazem jeho politických aspirací. Negativní postoj vůči personifikované identitě „druhého“ plní svou politickou funkci. Kubánci jsou jako *„děti“*, a tudíž *„nezodpovědní“*, *„nemají potenciál si sami vládnout“*, a musí být *„vedeni“*. *„Iracionalita“* a *„nevyzrálost“* navíc slouží jako komponenty budoucí zahraničněpolitické hrozby.

Vůči událostem, které se týkají příčin kubánské revoluce, je patrný odstup. V telegramu amerického konzula pro ministerstvo zahraničních věcí z 19. ledna 1959 stojí: *„USA je připisována vina takřka za vše … Tato vina je však založena hlavně na emocionálním základě. USA přirozeně nemohou nést vinu za to, co si Kubánci napáchali sami mezi sebou“* (FRUS 1991: 375). Rostoucí obavy byly zjevné i v souvislosti s vyhlášením pozemkové reformy (17. května 1959), která postihla majetek amerických investorů: *„Zástupci soukromého sektoru, kteří mají na Kubě pohledávky, jsou znepokojeni současným zněním zákona [o pozemkové reformě] … toto opatření bude mít zhoubný vliv na ekonomiku.“* USA se podle Thomase Manna, poradce ministra zahraničí pro ekonomické záležitosti, kvůli tomu *„vystavovaly riziku obvinění z přílišné vstřícnosti vůči komunismu“* (FRUS 1991: 519). V záznamu ze zasedání oddělení pro karibské záležitosti při ministerstvu zahraničních věcí byla pozemková reforma *„špatným krokem, jenž zvýší nezaměstnanost a zastaví ekonomický růst“* (FRUS 1991: 523).

Identity nového kubánského vedení často postrádají prvky racionality a koherentního vidění světa. Ačkoli můžeme nalézt *„pochopení pro demokratické aspirace Kubánců“*,

nebo *„porozumění významu pozemkové reformy“* (FRUS 1991: 513), mezi přiřazovanými atributy převládá *„zmatenost“*, *„emotivnost“* a *„nevyzrálost“*. Oním „druhým“, který zahrnuje tyto prvky, a vztahuje se k politikům i obyvatelstvu, je *„dítě“* (Doty 1993: 310). Rozdíly mezi identitami vyjadřují věkové kategorie, stejně jako protiklad mezi *„odpovědností“* a *„lehkovážností“*. V diskurzu však není patrný jednotný postoj. Zhruba prvních šest měsíců od změny na Kubě proto bývá označováno jako *„období pozorování a vyčkávání“* (Schoultz 2009: 82).

Navzdory vyčkávání je však „vina“ za politický vývoj připisována samotným Kubáncům. Tento odstup však v sobě skrývá rozpor: USA mají možnost, jak vnitropolitické události ovlivnit: *„Spolupráce s USA je pro Kubu výhodná“*; existuje zde *„ekonomická závislost Kuby na USA a zejména na trhu s cukrem“*. To si uvědomují *„umírněné elementy“*, jež chápou rizika, která vyplývají z „*neutrality*“. Americký velvyslanec takto varoval samotného Castra: *„Zdůraznil jsem před kubánským premiérem kritický čas, v němž USA vynakládají oběti na ochranu svobodného světa proti útokům mezinárodního komunismu… Připomněl jsem mu zvýšenou vnímavost USA vůči projevům neutrality“* (FRUS 1991: 455).

Kroky kubánské vlády jsou chápány jako příčina americké politiky. Špatné chování (ohrožení majetku, projevy neutrality) má za následek odvetná opatření v podobě snížení kvót na odběr cukru a pozdější přípravy na sesazení Castra. V analýze ministerstva zahraničních věcí z 19. února se doporučuje: *„Stabilizovat situaci půjčkami … v případě radikalizace zvážit omezení odběru cukru … vyhledat a izolovat všechny radikální elementy v [revolučním] Hnutí … snažit se přimět Castra, aby spolupracoval s umírněnými skupinami“* (FRUS 1991: 404–406).

Obdobně vyznívala povstání na Kubě i v minulosti – jako chování dětí, které narušily autoritu rodičů: *„Kubánci jednají jako nevychované děti, ovšem se silou a vášní dospělých, a to tak, že nás každou chvíli donutí vylodit se na ostrově s vojáky,“* pronesl na adresu povstalců v roce 1906 prezident Theodore Roosevelt (Pérez 2008: 152). Kulturní aspekty výchovy a rodinných vazeb se staly součástí představ o politickém účelu. Metafora „dítěte“ předpokládá nesvéprávnost a potřebu *„vedení“* či *„orientace správným směrem“*. Dítě sice může působit problémy, nedospělost a iracionalita ovšem předpokládají možnost usměrnit jeho chování. V zahraniční politice je to zvažovaný nátlak v podobě sankcí a zásahů do vnitropolitického dění. Jedním z návrhů je též izolace *„radikálních elementů“*. Zmatenost či nevyzrálost zároveň implikují nemožnost obrany a navozují dojem, že USA drží situaci pevně v rukou.

Jedním z rizik jsou však obavy z *„neutrality“*. Ty mají za následek *„zvýšenou vnímavost“* pozorovatele. Neutrální postoj v čase *„útoků mezinárodního komunismu“* není akceptovatelný a svědčí o nedostatečné podpoře USA při *„obraně svobodného světa“*. V bipolárním uspořádání systému mezinárodních vztahů je tak rozehrána opozice, jež znemožňuje úkrok stranou: neutrální postoj implikuje spolupráci s protivníkem. *„Hospodářská závislost“*, odvozená z prostorové blízkosti, i zodpovědnost předznamenávají možnost zásahu do vnitřních kubánských záležitostí. *„Radikálové“* ve vládě jsou ztotožněni s pozicí *„neutrality“*, která je podezřelá či obdobně nepřípustná jako příklon ke komunismu. Přiřazení identity „druhého“ ke *„komunismu“* je pak zdrojem jeho finálního vyloučení a nepřijatelnosti.

Zahraniční politika a nevděk

Ve zkoumaném období též můžeme pozorovat vymezení mluvčích vůči kubánskému *„nevděku“* (v protikladu ke zdůrazňované *„odpovědnosti“*). Obraz Kuby je navázán na předchozí historii nadstandardních vztahů, přičemž častým motivem jsou náklady, které USA obětovaly ve válce za kubánskou nezávislost. V říjnu 1959 se prezident Eisenhower takto podivil na jedné z tiskových konferencí: *„Je tady země, o které byste na základě jejích dějin řekli, že bude jedním z našich přátel. Celá historie – naše intervence v roce*

1898, pomoc a ustavení kubánské nezávislosti … blízké vztahy, které mezi námi existovaly po většinu času – to vše je pro nás zdrojem záhady, pokud se snažíme pochopit, proč by měli být Kubánci a kubánská vláda tak nespokojeni … Já ale zkrátka přesně nevím, v čem je problém" (Paterson 1994: 3).

Odkazy na historické spojení kubánsko-amerických vztahů či intervenci ve španělsko-americké válce jsou nicméně přítomny spíše v rámci veřejné debaty. V amerických novinách se ostatně na přelomu let 1959 a 1960 objevovaly komentáře s titulky jako: *„Castro odmítá přátelství se zemí, která v roce 1898 osvobodila Kubu"*, *„Co to Castro provádí USA, zemi, která osvobodila Kubu?"*, *„USA darovaly Kubáncům svobodu během dvou let – jakmile na ni byli připraveni"* (Pérez 2008: 394). V analyzovaném vzorku se tyto tendence projevují častěji v návaznosti na hospodářskou situaci. Kupříkladu ve zprávě ministra zahraničí Hertera o setkání s americkými investory z června 1959 stojí: *„Vyhlášení pozemkové reformy ohrozí investice a obchodní vztahy, které byly budovány mnoho let … Záměry Kubánců jsou stěží pochopitelné ve chvíli, kdy USA poskytují Kubě hlavní odbytiště pro odběr cukru"* (FRUS 1991: 541).

Znepokojení americké administrativy vyvolaly nejprve hospodářské reformy, spolupráce vlády s kubánskou komunistickou stranou a posléze i represe vůči opozici, odkládání termínu voleb či diplomatické a obchodní kontakty se zástupci východního bloku. Kontext diskuse byl zpočátku určen převážně otázkou ekonomických výhod. Nemluvilo se o sociálních rozdílech, porušování práv ani nárůstu ilegálního obchodu za éry bývalého prezidenta. Důraz byl naopak položen na odběr cukru za zvýhodněné ceny, zatímco vyhlášení pozemkové reformy představovalo hrozbu narušující kontinuitu dobrých vztahů. Oběti na životech ani potírání opozice za předchozí vlády přitom nemusely být v zásadním rozporu s obrazem Kubánců: jelikož se jedná o emotivní individua, nejsou takové „excesy" neobvyklé.

Historik Lars Schoultz poukazuje na to, že v diskurzu zahraniční politiky USA v této době fungoval referenční rámec, v němž byly události na Kubě chápány na základě hierarchií zažitých v minulosti. USA zde vystupovaly jako *„benevolentní starší bratr vůči svému menšímu, nevlastnímu karibskému sourozenci"*. Castro tedy představoval *„vzdorný"* element (Schoultz 2009: 100). Vývoj události na Kubě evokoval aspekt ztráty kontroly. Jak uvedl v červnu 1959 jeden z amerických investorů na Kubě: *„Castrem vedená pozemková reforma je inspirována, pokud ne přímo iniciována, komunisty … Nebojovali jsme ve válce za nezávislost Kuby, abychom přihlíželi tomu, jak tuto svobodu ničí komunismus"* (FRUS 1991: 540). Španělsko-americká válka (1898) nejenže zakládá identitu „my" (USA) na základě paměti osvoboditelů, ale zároveň činí z Kuby samozřejmou součást této zkušenosti. Kuba je vázána morálním imperativem a jeho narušení znamená vážné pochybení. Kubánská nezávislost byla výsledkem intervence USA, a tak se *„pomoc"* v minulosti stává závazkem pro současnost. Tuto reciprocitu charakterizoval již americký guvernér na Kubě, Leonard Wood, v roce 1901 slovy: *„Co se vděku těchto lidí týče, nemůžeme očekávat vůbec nic. Je to nevděčná chátra, která dokáže ocenit jen jednu věc, a tou je silná ruka a autorita"* (Pérez 2008: 372).

Používání analogií z minulosti kubánskými představiteli je naproti tomu chápáno jako nevhodné a sounáležitost obou zemí je v důsledku popřena: *„Kuba je suverénní zemí od odvolání Plattova dodatku (1934). Ministr zahraničí Kuby, Raúl Roa, však tvrdí, že skutečná suverenita nastala až roku 1959 … Opakované útoky na USA vyvolávají resentimenty … Připomínání převratu v Guatemale* [1954] *jako příkladu použití donucovací síly Spojenými státy a jeho srovnávání se situací v Maďarsku či Tibetu je pro nás i celý svobodný svět šokující … Kubánská revoluce však není nezadržitelná, jak tvrdí Castro a jeho fanatici,"* stěžoval si v telegramu pro ministerstvo zahraničních věcí v září 1959 velvyslanec Bonsal (FRUS 1991: 612).

Kubánci nespolupracují, vydávají se na scestí a nevědí, kde je jejich místo: *„Shledáváme jako nanejvýš obtížné pokračovat v dosavadních vztazích s Kubou, tváří v tvář*

naprostému nedostatku spolupráce z jejich strany … Musíme vědět, kde Kuba stojí a co doopravdy chce. Kubánci vykazují sebevražedné tendence … Musí poznat, že když budou pokračovat v politice konfiskací amerického majetku, neobdrží z USA už žádnou pomoc" (FRUS 1991: 607–612). Jak stálo v závěrech ze schůze poradců pro meziamerické vztahy (27. října 1959): *„Kubánci se chovají špatně a Castro vykazuje známky mentální lability"* (Tamtéž: 645).

Esencializace a vyloučení

Klíčovým tématem v diskurzu se stává otázka spolupráce kubánské vlády s komunisty: *„Dva ministři ve vládě vykazují extrémně socialistické tendence … vliv komunistů je nejvážnější ve snaze dojít k neutrální či zprostředkující pozici v konfliktu mezi Východem a Západem … Ačkoli Castro po převzetí moci tvrdil, že nepředá vládu do rukou komunistů, nyní je přirovnává k neškodným skupinám, jako jsou zednáři či katolíci, a nechce je pronásledovat,"* píše se v analýze o vlivu komunistů na Kubě z 14. dubna 1959 (FRUS 1991: 460). Podle poradce Rubottoma se v jistém smyslu jedná o ultimativní krok: *„Co když na Kubu vstoupí Češi nebo Rusové? … Pro mne by to znamenalo důkaz, že kubánská vláda neučiní ani ten nejmenší vstřícný krok vůči USA,"* napsal 1. října 1959 (FRUS 1991: 620).

V listopadu 1959 prezident Eisenhower obdržel návrhy změn v zahraniční politice: *„Veškerá … aktivita USA by měla směřovat k posílení opozice na Kubě i v celé Latinské Americe proti extremistickému a antiamerickému kursu Castrova režimu … Neexistuje jediný rozumný důvod se domnívat, že Castro přijme opatření, která budou jen v minimálním souladu s bezpečnostními a politickými zájmy USA … V dosažení těchto cílů by se však USA měly vyvarovat dojmu, že se dopouštějí přímého nátlaku či intervence … K těmto závěrům jsme došli po sérii testů, kterým byl Castrův režim vystaven, zatímco jsme čelili jeho neustálým provokacím a poskytovali mu příležitost založit kubánsko-americké vztahy na přijatelném základě. Castro místo toho změnil kurs, který – pokud jej budou následovat i další … země – bude mít vážný dopad na svobodný svět, jenž podporuje naše vedení"* (FRUS 1991: 656–657).

Motiv nevděku se objevuje v kontrastu s poskytnutými příležitostmi založit vztahy *„na přijatelném základě"*. Ustupuje však do pozadí ve srovnání s přítomností členů komunistické strany. Ti jsou považováni za zcela nepřijatelný prvek a závažný důkaz o nemožnosti další spolupráce. Infiltrace komunistů je pověstnou „poslední kapkou", kvůli které pohár trpělivosti přetekl. Od nynějška je třeba posilovat *„opozici"* proti *„extremistickému kurzu"*, ačkoli by bylo nevhodné vzbudit dojem, že se jedná o aktivity USA: *„Důležitým cílem zahraniční politiky je ukazovat, že neuspokojivý stav kubánsko-amerických vztahů nevychází z nesmlouvavého … postoje USA, nýbrž … z chování Fidela Castra"* (FRUS 1991: 602).

Kubánská vláda je ztotožněna s opačnou stranou železné opony a stává se nepřijatelnou, přestože ještě nedochází k vylíčení Kuby jako bezpečnostní hrozby. Tento potenciál sice existuje, ale muselo by dojít k přímé spolupráci se SSSR, což se nezdá pravděpodobné: „*Sovětský svaz nepodpoří komunismus na Kubě, jelikož si uvědomuje, že bychom v takovém případě podnikli stejná opatření jako v Guatemale,*" řekl 1. prosince 1959 na zasedání Národní bezpečnostní rady ministr zahraničí Herter. Podle zápisu ze schůze ho podpořil i šéf CIA Allan Dulles, jenž ovšem dodal, že *„jmenování Che Guevary, argentinského žoldáka, do čela Kubánské národní banky, je ranou pro všechny, kdo si mysleli, že revoluční vláda nebude směřovat k levici"*. Závěr setkání též ukázal konsenzus ohledně politiky zvýšeného hospodářského nátlaku. Podle Dullese *„západní svět přestal kupovat ropu od Íránu po nástupu Mosaddeka a nyní je třeba provést stejnou akci v případě Kuby … Musíme se připravit na radikální kroky a snížit odběr kubánské sklizně cukru"* (FRUS 1991: 683–685).

Jako nepřípustné se jevily i státní zásahy do hospodářství. Jak napsal Herter v dopisu britské Foreign Office: *„Castrův ekonomický program spočívá v masivních státních*

intervencích … Je to jediná cesta, jak zatím může oddálit svůj soudný den … Nemyslím ale, že Kubánci budou Castra tolerovat věčně. Opozice v zemi sílí a jeho pád je jen otázkou času" (FRUS 1991: 657).

V doporučení ministerstva zahraničí z 27. listopadu 1959 je revoluční vláda obviněna ze *„záludných a cynických útoků na USA"*. Z výše uvedeného je patrné, že při delegitimizaci Castra a jeho vlády se řeší otázka vztahu *„režimu"* vůči kubánskému obyvatelstvu a jeho potřebám. Dosavadní podpora revoluce v diskurzu buď ustupuje do pozadí a je nahrazena *„zmanipulovaným veřejným míněním"* či *„radikálními menšinami"*, anebo je vzata v potaz a znovu přičítána *„emocionalitě"* a *„nevyzrálosti"*. Podle jednoho z poradců pro meziamerické vztahy, Johna C. Hilla, *„jediní Kubánci, kteří podpořili revoluci, byli středostavovskou menšinou, složenou z … radikálních studentů a intelektuálů, jako vždy orientovaných marxisticky, nacionalisticky, protiamericky, a také prokomunisticky"* (FRUS 1991: 554).

Castro též zklamal, neboť pohrdal politikou USA: *„Historie světa od konce druhé světové války pro něj neznamená nic. Například skutečnost, že naše stošedesátimilionová země, nejbližší soused Kuby, se obětuje na obranu celého svobodného světa proti agresivním silám mezinárodního komunismu, je mu lhostejná"* (FRUS 1991: 554). V takovém případě manipuluje veřejným míněním a vyvolává v něm antiamerické vášně: *„Castrovy projevy vyvolávají nepřátelství vůči USA … Naše vláda i lid ale vždy sympatizovaly s demokracií na Kubě … Proto věříme, že Kubánci … se svým tradičně přátelským vztahem k USA nepodpořili revoluci právě z těchto důvodů"* (FRUS 1991: 471). I to je jedno z vysvětlení dosavadní podpory revoluční vlády. Tím dalším mohou být některé abnormální rysy Kubánců. Slovy výše citovaného poradce Hilla: *„Přílišná emotivnost, která je zdrojem neochoty … čelit faktu, že jejich spojenectví s Castrem se vyvíjí špatně"* (FRUS 1991: 689).

Podle jedné ze zpráv kubánské ambasády určené americkému ministerstvu zahraničních věcí byly *„amorfní masy kubánských nižších tříd vždy na straně toho, kdo byl u moci … témata jako lidská práva, zastupitelská vláda nebo svobodné podnikání jim málokdy přijdou na mysl … Kubánci se vždy řídili spíše emocemi a psychologií plného žaludku [full-stomach psychology]"* (FRUS 1991: 1152). A jak podotkl poradce pro meziamerické vztahy Rubottom na zasedání vlády v lednu 1960: *„Dokud Latinoameričané a Kubánci zvlášť nebudou přistupovat k politice s rozumem, budeme čelit problémům na Kubě i v jiných oblastech světa"* (FRUS 1991: 857).

Kroky revoluční vlády jsou postaveny do kontrastu s motivem obrany *„svobodného světa"* pod vedením USA, a jeví se jako nepřijatelné. Podpora takovéto politiky je naproti tomu spojována s nevyzrálostí obyvatelstva. Jelikož se však ekonomická opatření na Kubě zakládají na silných hospodářských intervencích státu, včetně znárodňování amerického majetku, je takovýto systém *„odsouzen k zániku"*. Přičteme-li k tomu účinek snížení kvót na odběr cukru, předpokládaný úbytek příjmů a rostoucí nespokojenost Kubánců, je pád Castra jen *„otázkou času"*. USA přitom nevzbudí dojem, že se pokouší do záležitostí na ostrově zasahovat.

Odlišné postoje a návrhy změn

Přestože na podzim roku 1959 zahraniční politika USA přitvrzuje, neznamená to, že neexistovaly alternativní návrhy. V diskurzu se objevují rozpory, neboť je otázkou, zda budou vůči Kubě fungovat hospodářské restrikce. Podle obhájců sankcí se tím nastolí neúnosná situace, jež přiměje „iracionální bytosti" k „rozumu". Nabízí se však i opačná možnost: nemohou se „příliš emocionální" Kubánci tváří v tvář neústupnosti USA ještě více zatvrdit?

Zajímavým příkladem byla diskuse mezi americkým a britským ministerstvem zahraničních věcí z listopadu 1959. Šlo o debatu nad budoucností Kuby, kterou podnítil americký zákaz prodeje zbraní (v tomto případě stíhacích letounů) na ostrov. V dopise ministra Johna Selwyna Loyda ministerstvu zahraničních věcí z 12. listopadu stálo: *„Máme*

vážné pochyby o tom, zda je Castrův pád jen otázkou času … Kuba není chudá země a zdá se, že se stává čím dál méně závislou na importu (hlavně potravin). Může se dostat do ekonomické krize, ale jakýkoli proces dezintegrace zřejmě potrvá dlouho … Jestliže západní svět vyvolá dojem, že je vůči režimu na Kubě nesmiřitelný, … může jej zatlačit do … objetí komunismu. Existuje zde velké riziko, že se vlády chopí komunisté a – pokud Castrův režim zkolabuje – že se situace ještě zhorší … Měli bychom zvážit, jakkoli to může být nepříjemné, zda našim dlouhodobým zájmům více neposlouží vstřícnější postoj vůči Castrovi … Mnohem horší by bylo, kdyby Kubánci nabyli přesvědčení, že pro ně na Západě není naděje" (FRUS 1991: 664–666).

Na toto konto vypracovala v prosinci téhož roku kancelář pro karibskou oblast při ministerstvu zahraničních věcí odlišný návrh zahraniční politiky. Postoj USA měl být vstřícnější a chystané ekonomické restrikce odloženy: *„Snížení kvót na odběr cukru postihne především ty, kdo jsou již zasaženi ekonomickými opatřeními Castrovy vlády … Konsekvence … mohou být katastrofální. Provedeme neodvolatelný krok, který silně poškodí zdroj živobytí Kubánců … a budeme se podílet na destrukci jedné z nejrozvinutějších ekonomik Latinské Ameriky … Především zničíme možnost, že za svůj vyvlastněný majetek získáme jakékoli kompenzace pro investory, kteří dosud projevovali trpělivost. Politickým efektem bude vytvoření atmosféry nenávisti vůči USA a … zvýšené sympatie pro Castra … Pokus udeřit na jeho režim redukcí cukrových kvót je ekonomicky neudržitelný a politicky neprozíravý"* (FRUS 1991: 693–695).

V roce 1960 též probíhaly v USA prezidentské volby, přičemž tehdejší kandidát Demokratické strany, John F. Kennedy, kritizoval republikánskou administrativu za přístup ke Kubě. Ve své knize *Strategie míru* (leden 1960) napsal: *„Nemůžeme si být jisti, zda by Castrova vláda nenabrala racionálnější kurz, kdyby Spojené státy tak dlouho a nekriticky nepodporovaly diktátora Batistu, a připravily mladému a ohnivému rebelu o něco vřelejší přivítání v jeho hodině triumfu, zejména při návštěvě naší země"* (Walton 1972: 32). Nejde tu přitom jen o instrumentální využití argumentů ve volební kampani – po příklonu Kuby k SSSR zaujal i Kennedy explicitně nesmiřitelný postoj. Ještě v říjnu téhož roku prohlásil: *„Castro není jen další latinskoamerický diktátor, malý tyran, posedlý mocí a ziskem. Jeho ambice jdou ještě dál. Transformoval Kubu do nepřátelského komunistického satelitu, základny, odkud chce vyvážet komunismus napříč americkým kontinentem"* (Walton 1972: 36).

Umírněnou politiku hájil i publicista Walter Lippman: *„Moudřejší a praktičtější postoj znamená trpělivost … Při jednání s revolučními vládami, kterých je plný svět, bychom je neměli dotlačit za železnou oponu, kterou před nimi sami spustíme,"* napsal v červenci 1959 v listu *New York Herald Tribune* (Schoultz 2009: 100). V diskurzu se objevují strategie, jejichž rámec debatu posouvá: Jsou zde Kubánci, kteří mohou doplatit na politiku USA, neboť jsou spojeni s dosud legitimní vládou, která jejich nespokojenost využije ve svůj prospěch. Pro kubánské obyvatelstvo jsou stěžejní hospodářské problémy, avšak není pravděpodobné, že se obrátí proti vlastní vládě. V případě snížení cukrových kvót může dokonce nastat patová situace.

Jestliže na kubánské straně existuje „iracionalita", má také příčiny v chybné politice USA. V diskurzu tedy dochází ke snaze dehierarchizovat vztahy mezi aktéry. Jsou to stále „my" (USA), kdo má odpovědnost za politický vývoj na ostrově, na druhé straně je tu kubánská vláda, jež má suverénní pravomoci a opírá se (zatím) o vnitřní legitimitu. Další nátlak zvnějšku může vyvolat odmítavé postoje a reminiscence z minulosti, které budou připomínat koloniální relace. Špatně pochopená odpovědnost tak může v důsledku nabrat opačný směr a vést k hlubšímu strádání obyvatelstva, které se bude paradoxně cítit ještě více ohroženo.

Po uzavření sovětsko-kubánské smlouvy v únoru 1960 však nastává obrat (jak je ostatně patrné i z výroku J. F. Kennedyho, v němž je již Castrova vláda striktně odmítnuta). Castro je *„posedlý"*, hodlá *„vyvážet komunismus"*, přičemž spolupráce a vstřícnost jsou

od nynějška nemožné. Identita se stává součástí „nepřijatelného". Řečeno s odkazem na Davida Campbella, obrazy Kuby od nynějška vyjadřovaly *„barbarskou jinakost"*, což posunulo její identifikaci směrem k abnormalitě a ohrožení politického prostoru USA (Campbell 1998: 170).

Kuba začala být vnímána jako nebezpečí, které může mít vážné následky pro bezpečnost USA, meziamerický systém, popřípadě celý Západ. Tento aspekt vyjadřují metafory Kuby jako *„dýky v měkkém podbřišku"*, *„nemoci"*, *„infekce"*, *„rakoviny"*, *„zhoubného nádoru"*, *„komunistické citadely v novém světě"*, *„přistávací dráhy pro SSSR před prahem USA"* nebo *„nové malé kolonie"*. Z Castra se stalo *„komunistické zvíře"*, *„gangster, který pošpinil čest USA"* či *„ubohá nula"*. Je rovněž schváleno hospodářské embargo, podpora vylodění proticastrovské opozice a diverzní operace (Schoultz 2009: 136–150; Paterson 1994: 260–263; Higgins 1989: 46–60; Freedman, 2001: 126–140). Další rozporování je odsunuto do pozadí – v odlišné situaci převládají takové obrazy Kuby, které poukazují na zvýšené bezpečnostní riziko. Cesta zpět je od této chvíle nanejvýš obtížná; vztahy obou zemí se ocitají v podobné situaci, před jakou varovali Walter Lippman či John Selwyn Loyd.

* * *

Analýza oficiálního diskurzu USA ve zkoumaném období prokázala, že v něm docházelo k výrazné hierarchizaci aktérů. Infantilizace stoupenců Castrovy vlády, kteří nejsou považováni za srovnatelné politické protivníky, slouží jako vysvětlení příčin jejich chování, zdroj kritiky i ospravedlnění změny v americké zahraniční politice. Zejména představy o Kubáncích jako o nevyzrálých a nezodpovědných bytostech s často opakovanou metaforou „dítěte" poukazují na tendence k depolitizaci, neboť zastírají problematické aspekty minulosti i aktuální problémy a vyjadřují antipatie nad existencí politického sporu. Vina za roztržku a zhoršení vztahů je v takovém případě přisouzena „druhému", jenž narušil dosavadní přátelství.

Zdůrazňovaný protiklad odpovědnosti a nevděku odkazuje k minulosti a historicky vzniklé relaci obou zemí. Intervence USA do kubánské války za nezávislost (1898) je důkazem přijaté odpovědnosti a nastolením historické podmínky morálních závazků. Tento příběh má svůj původ ve shodných prostorových prvcích, v nichž hraje klíčovou úlohu sousedství obou států – USA jako silnější aktér mají odpovědnost za to, co se odehrává v jejich blízkosti. Takto interpretovaný vztah však inklinuje k jednostrannosti, neboť přehlíží odlišné interpretace, negativní stránky z minulosti a odmítá „druhého", jestliže by se tomuto příběhu zpronevěřil.

Diskurz tak vykazuje proměny v návaznosti na politické kroky kubánské vlády. V prvních týdnech v něm převládá pozitivní vymezení mluvčích, ale hierarchické prvky identit jsou patrné na pozadí sílících pochybností. Od vyhlášení pozemkové reformy a viditelnější spolupráce vlády s komunistickou stranou sílí negativní postoje a tendence změnit zahraniční politiku. Identity v diskurzu jsou pak už víceméně stabilní, i když existují snahy o jejich zpochybnění. Ty ovšem předvídatelně ustupují do pozadí po zahájení užší spolupráce Kuby a SSSR, kdy je identita „druhého" vztažena k bezpečnostní hrozbě. Diskurz USA o Kubě prošel v následujících desetiletích řadou proměn, ale některé tendence v něm přetrvaly. Jejich podobnost s minulostí zůstává předmětem výzkumu, jenž by snad mohl přispět k hlubšímu porozumění vztahům obou zemí, jakož i debatám o zahraniční politice vůči „ostrovu svobody".

---

[1] Otázkou vlivu USA na zahraniční politiku Kuby a chronologií mezinárodních událostí bezprostředně po vítězství revoluce se zabývala řada výzkumníků. V letech 2001–2002 proběhla na toto téma zajímavá diskuse mezi Robertem Snyderem, Davidem Gibbsem a Ronaldem Coxem na stránkách *International Studies Perspectives*. Snyder hájil stanovisko, že americká administrativa nastolila nepřátelský kurz až od března 1960 (po podpisu sovětsko-kubánské dohody). Cox toto tvrzení vyvrátil poukazem na stanoviska vládních činitelů – zejména

někdejšího poradce pro meziamerické vztahy Roye Rubottoma, jenž uvedl: „*V červnu 1959 jsme dospěli k rozhodnutí, že nelze dosáhnout našich cílů s Castrem u moci ... začali jsme pracovat na jeho sesazení*“ (Cox, 2002: 445–450).

Sbližování Kuby se SSSR a rozhodnutí Moskvy o navázání spolupráce řešili například Aleksandr Fursenko a Timothy Naftali v práci *One Hell of a Gamble. Khrushchev, Castro and Kennedy 1958–1964*. Badatelé poukázali na styky členů revolučního hnutí s představiteli východního bloku. Ačkoli revolucionáři obdrželi už v roce 1958 malou dodávku československé výzbroje a v průběhu následujících měsíců společně jednali o vojenské a hospodářské spolupráci, k oficiálnímu rozhodnutí SSSR povolit prodej zbraní na ostrov došlo až na konci září 1959 (1997: 12–43).

[2] Studie vychází z předpokladu, že diskurzy konstruují realitu. Hovoříme-li navíc o diskurzu, odkazujeme nejen na jistou skupinu textů, ale i na sociální jednání, se kterým se dané texty pojí. Východisko analýzy může poskytnout Foucaultova definice diskurzu coby systému pravidel pro formování výpovědí, *„řádu možného“*, platného pro společensky daný soubor výpovědí, jenž některé z nich umožňuje, jiné vylučuje a další zbavuje účinků a činí z nich řeč mimo hranice „*akceptovatelného rozumem*“ v dané době či epoše (Foucault 1994: 24).

[3] U binárních opozic je jeden z členů obvykle pojímán jako hodnotnější a je spojován s dalšími, které chápeme jako důležitější. Opozice, jejichž prostřednictvím se vyjevuje nějaký objekt, pak mají vliv na sociální organizaci a podílejí se na určení podřízeného místa lidí, států či regionů. Diskurz je ve foucaultovské analýze chápán jako *„systém diferencí, ve kterém je význam utvářen nikoli skrze esenci věci samé, ale skrze řadu srovnávání, kladení věcí vedle sebe, během kterého bývá jeden prvek nadřazen druhému“* (srovnej Beneš 2008: 106).

[4] Řečeno slovy Edwarda Saida: *„Stačí, že si tuto hranici vytvoříme v naší mysli; z obyvatel cizího území se pak stanou automaticky oni a jejich území i mentalita jsou určeny tím, že tvoří protiklad k těm našim. ... Na jedné straně stojí obyvatelé Západu, na té druhé ... orientálci; ti první jsou (na pořádku nezáleží) racionální, mírumilovní, liberální, logicky uvažující, schopní zastávat skutečné hodnoty a od přírody vstřícní a důvěřiví; pro ty druhé nic takového neplatí“* (Said 2008: 15–69).

Literatura

- Balfour, Sebastian (2009): *Fidel Castro. Una biografía política.* Barcelona: Península.
- Barša, Pavel (2003): *Hodina impéria: Zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Barša, Pavel – Císař, Ondřej (2008): *Anarchie a řád ve světové politice: Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.
- Barša, Pavel – Fulka, Josef (2005): *Michel Foucault: Politika a estetika*. Praha: Dokořán.
- Beneš, Vít (2008): Diskurzivní analýza. In: Drulák, Petr a kol. (eds.): *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, s. 92–124.
- Benjamin, Jules R. (1990): *The United States and the Origins of the Cuban Revolution: An Empire of Liberty in an Age of National Liberation*. Princeton: Princeton University Press.
- Campbell, David (1998): *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cox, Ronald (2002): The Emperor has no Clothes, Again: U.S. Intervention in Cuba and the Bias in IR Scholarship. In: *International Studies Perspectives*, Vol. 3, No. 4, Malden: Blackwell Publishing, s. 445–451.
- Deleuze, Gilles (2003): *Foucault*. Praha: Herrmann a synové.
- Der Derian, James (1987): *On Diplomacy: A Genealogy of Western Estrangement*. New York: Basil Blackwell, Inc.
- Derrida, Jacques (1994): *Politiky přátelství*. Praha: Filosofia.
- Domínguez, Jorge (1989): *To Make a World Safe for Revolution. Cuba's Foreign Policy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Doty, Roxanne L. (1993): Foreign Policy as Social Construction: A Post-Positivist Analysis of U.S. Counterinsurgency in the Philippines. *International Studies Quarterly*, Vol. 37, no. 3, s. 297–320.
- Doty, Roxanne L. (1996): *Imperial Encounters: The Politics of Representation in North-South Relations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Drulák, Petr (2009): *Metafory studené války: Interpretace politického fenoménu*. Praha: Portál.
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Farber, Samuel (2006): *The Origins of the Cuban Revolution Reconsidered.* North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Faure, Justin (2005): *Americký přítel. Československo ve hře americké diplomacie 1943–1968*, Praha: NLN.
- Foucault, Michel (2005): *Je třeba bránit společnost*. Praha: Filosofia.
- Foucault, Michel (1994): *Diskurs, autor, genealogie*. Praha: Svoboda.
- Freedman, Lawrence (2001): *Kennedy's Wars. Berlin, Cuba, Laos and Vietnam*. Oxford: Oxford University Press.
- Fursenko, Aleksandr – Naftali, Timothy (1997): *One Hell of a Gamble: Khrushchev, Castro, and Kennedy 1958–1964.* New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Gott, Richard (2005): *Cuba. A New History*. Yale: Yale University Press.
- Guzzini, Stefano (2005): *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii.* Brno: Barrister & Principal.

- Higgins, Trumbull (1989): *The Perfect Failure: Kennedy, Eisenhower and the CIA at the Bay of Pigs*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Hofstadter, Richard (1989): *The American Political Tradition and the Men who Made It*. New York: Vintage Books.
- Holden, Robert – Zolov, Eric (eds., 2000): *Latin America and the United States: A Documentary History.* Oxford: Oxford University Press.
- Hollis, Martin – Smith, Steve (2000): *Teorie mezinárodních vztahů: Interpretace a porozumění*. Brno: CDK.
- Horowitz, Irwing L. (2003): Military Origin and Evolution of the Cuban Revolution. In: Horowitz, Irwing L. a kol. (eds.): *Cuban Communism*. New Brunswick and London: Transaction Publishers, s. 566–595.
- Chilton, Paul (1996): *Security Metaphors: Cold War Discourse from Containment to Common House.* New York: Peter Lang.
- Chomsky, Noam (1998): *Perspektivy moci.* Praha: Karolinum.
- Kapcia, Anthony (2000): *Cuba: Island of Dreams.* Oxford: Oxford University Press.
- Laclau, Ernesto (1990): *New Reflection of Our Time.* London, New York: Verso.
- LaFeber, Walter (1998): *The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860–1898*. Ithaca, N. Y.: Cornell University Press.
- Leonard, Thomas M. (1999): *Castro and the Cuban Revolution*. London: Routlege.
- Luxenberg, Alan H. (1988): Did Eisenhower push Castro into the arms of the Soviets*?* In: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 30, No. 1, s. 37–58.
- Macura Vladimír (2008): *Šťastný věk a jiné studie o socialistické kultuře*. Praha: Academia.
- Maingot, Anthony (1994): *The United States and the Caribbean: Challenges of an Asymetrical Relationship*. London: Westview Press.
- Mead, Walter Russell (2001): *Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World*. New York: Routledge.
- Nálevka, Vladimír (1997): *Fidel Castro: Podzim diktátora.* Praha: Oldag.
- Nálevka, Vladimír (2002): *Karibská krize*. Praha: ISV nakladatelství.
- Neumann, Iver B. – Waever, Ole (2005): *Budoucnost mezinárodních vztahů.* Brno: Centrum strategických studií.
- Nixon, Richard M. (1992): *Memoirs of Richard Nixon*. New York: Simon and Schuster.
- Opatrný, Josef (2009): Cuba en el contexto internacional. In: Naranjo, Consuelo (ed.): *Historia de Cuba.* Madrid: Consejo superior de investigaciones científicas, s. 233–253.
- Paterson, Thomas G. (1994): *Contesting Castro: The United States and the Triumph of the Cuban Revolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Pérez, Louis A. (1990): *Cuba and the United States: Ties of singular intimacy.* Athens and London: University of Georgia Press.
- Pérez, Louis A. (1999): *On Becoming Cuban. Identity, Nationality, and Culture.* North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Pérez, Louis A. (2008): *Cuba in the American Imagination: Metaphor and the Imperial Ethos.* North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Pérez-Stable, Marifeli (1993): *The Cuban Revolution: Origins, Course, and Legacy.* Oxford: Oxford University Press.
- Pettinà, Vanni (2009): El Desarollo Político (1898–1962). In: Naranjo, Consuelo (ed.): *Historia de Cuba*. Madrid: Consejo superior de investigaciones científicas, s. 339–393.
- Pilar Díaz Castañón, María (2004): *Ideología y revolución: Cuba, 1959–1962*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales.
- Pope-Atkins, G. (1995): *Latin America in the International Political System*. Oxford: Oxford University Press.
- Rey, Romeo (2005): *Geschichte Lateinamerikas vom 20. Jahrhundert bis zur Gegenwart.* München: Beck.
- Robins, Nicholas A. (2003): *The Culture of Conflict in Modern Cuba.* London: McFarland and Company.
- Rodríguez, Juan C. (1999): *The Bay of Pigs and the CIA*. Melbourne: Oceanpress.
- Said, Edward (2008): *Orientalismus: Západní koncepce Orientu.* Praha – Litomyšl: Paseka.
- Shimko, Keith L. (2004): The Power of Metaphors and the Metaphors of Power: The United States in the Cold war and After. In: Beer, Francis A. – De Landtsheer, Christ'l (eds.): *Metaphorical World Politics*. East Lansing: Michigan State University Press, s. 199–216.
- Schoultz, Lars (1998): *Beneath the United States. A History of U.S. Policy towards Latin America*. Harvard: Harvard University Press.
- Schoultz, Lars (2009): *That Infernal Little Cuban Rebublic: The United States and The Cuban Revolution*. North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Skierka, Volker (2002): *Fidel Castro: Eine Biographie*. Berlin: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Slačálek, Ondřej (2009): Postmodernismus. In: Barša, Pavel a kol. (eds.): *Dialog teorií: Filozofická dilemata výzkumu mezinárodních vztahů*. Praha: SLON, s. 145–170.
- Thomas, Hugh (2005): *Cuba: La lucha por la libertad*. Madrid: Debate.
- Van Dijk, Teun A. (2002): Multidisciplinary CDA: a Plea for Diversity. In: Wodak, Ruth – Meyer, Michael (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 2002, s. 95–120.
- Walton, Robert J. (1972): *Cold War and Counterrevolution: The Foreign Policy of John F. Kennedy*. Baltimore: Penguin Books.

• Weldes, Jutta – Laffey Mark – Gusterson, Hugh – Duvall, Raymond (1999): Introduction: Constructing Insecurity. In: Weldes, Jutta – Laffey, Mark – Gusterson, Hugh – Duvall, Raymond (eds.): *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*. Minneapolis: University of Minnesota Press, s. 1–34.
• Wodak, Ruth (2002): What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments. In: Wodak, Ruth – Meyer, Michael (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, s. 1–13.
• Young, Robert J. C. (1990): *White Mythologies: Writing History and the West*. London, New York: Routledge.
• Zábrodská, Kateřina (2008): Touha: Klíčový pojem poststrukturalistické teorie subjektivity? In: Fridmanová, Milena – Novotný, Karel (eds.): *Výzkumy subjektivity: Od Husserla k Foucaultovi*. Praha: Pavel Mervart, s. 273–287.

Dokumenty

• FRUS (1991): *Foreign Relations of the United States 1958–1960, Vol. VI, Cuba*. Washington, D.C.: The U.S. Government Printing Office.

Poznámka

Autor by tímto rád poděkoval šéfredaktorovi časopisu Mezinárodní vztahy Vítu Benešovi a dále Pavlu Baršovi, jakož i třem anonymním recenzentům za podporu, rady a připomínky. Dík patří i Fulbrightově nadaci, jejíž grant dopomohl ke vzniku tohoto textu.